

dás)-történet kontextusában, kiviláglik, hogy nincsen szükség az olvasó állandó figyelemzetetésére, miszerint most kanonizált remekműből kap szemelvényt, most pedig csak a nemzeti irodalom fejlődéstörténetileg fontosnak minősíthető darabjáról. Éppen abban látom Eisemann György szokatlanul egységessé vált, bár különböző időben írt írásaiból összeállított kötetének jelentőségét, hogy szerényen, de határozottan vállalja az egy címszó alá tömöríthető alkotások egy folyamatrajzban történő tárgyalását. Ezen kerestül a világirodalomnak nem a nemzeti irodalmak kanonizált egyéniségei szerint való értelmezését, hanem az egységnek új felfogását manifestálva, világképi hasonlóságról oly módon emlékezik meg, mint (ebben a kötetben) egyes mitológémák vagy „ősformák” alakváltozatairól. Ebben a fajta módszerben nagyobb hangsúllyal szerepelnek az adott gondolatérténeti folyamatba beilleszthető alkotások, mint azok, amelyek egy más jellegű folyamat részesei. Aránytalanságok mégsem keletkeznek, hiszen a XIX–XX. századnak nem egé-

széről, hanem tendenciáiról van szó, amelyekbe a tárgyalt alkotások beletartoznak, és együtt képviselnek valami nagyon fontos, az egészhez nélkülözhetetlen részt. Az is igaz, hogy a megszokottnál „filozofikusabbak” ezek az írások, és talán nem is elsősorban azért, mivel igen sok bölcseletől találunk a dolgozatokban idézeteket. Kierkegaard-tól és Nietzschétől kezdve a filozófiát át- meg áthatja a szépirodalmi jellegű közlésmód, s ez a folyamat (Madáchra, Komjáthyra utalva) megfordítva is igaznak tetszik. A szubjektum, az identitás problémájának előtérbe kerülése legalábbis filozofáló kérdésfeltevéseket igényelt a költőktől is. Így az értekező a költői-írói szövegekben rejlő „filozófiát” igyekszik kibontani, s ezt valószínűleg egy filozofikusabb előadással teheti meg a legcélszerűbben. Eisemann György kötete igen magas színvonalon teljesíti a címben olvasható megjelölések értelmezését, irodalomtudományunk számottevő nyereségeként minősíthetjük hát könyvét.

Fried István

**GYÖRGY LAJOS: A KOLOZSVÁRI RÓMAI KATOLIKUS
LYCEUM-KÖNYVTÁR TÖRTÉNETE 1579–1948**
Budapest, Argumentum Kiadó, 1994. 202 l.

A kolozsvári Lyceum-könyvtár története az erdélyi könyvtár- és művelődéstörténet egyik izgalmas fejezete. Jelentőségét elsősorban az adja, hogy mint Erdély páratlan gazdagságú, legrégebb fennmaradt bibliotékája évszázadokon át főiskolai intézmény volt, sokáig Erdély egyetlen nyilvános jellegű hivatalos könyvtáraként működött. Kivételesnek számít abban a tekintetben is, hogy a jezsuita könyvtártípust századunkig lényegében sértetlenül megőrizte.

György Lajos 1929-től az 1948-as átlamosításig állt a könyvtár élén, melyet az 1870-es években kezdődő hanyatlás

időszaka után áldozatos munkával fokozatosan ismét eleven szellemi műhellyé változtatott. Mint a bevezetőben elmondja, a könyvtár múltja kezdetől fogva érdekelte, húsz év alatt terjedelmes jegyzetanyaga gyűlt össze, s az 1948-as változás, amely saját pályáját is derékba törte, csupán a külső ösztönzést adta a megíráshoz. A posztumusz monográfia György utolsó befejezett munkája. Létezéséről 1980 óta lehetett tudni, amikor néhány részlete kisebb változtatásokkal megjelent a Kriterion Kiadónál. A kéziratnak ezt az első teljes kiadását Sándor István segítette elő, aki

az előszóban tájékoztat a keletkezés- és kiadástörténet részleteiről. A kiadást közzéve ösztönözhetné Jakó Klára munkája az első kolozsvári egyetemi könyvtár történetéről és állományáról (1991), valamint Antal Árpád áttekintése György Lajos életművéről (1992).

A szűkebb értelemben vett könyvtártörténeti monográfián messze túlmutató kötet a szerző munkásságának a műfaj- és tárgy történet mellett másik, irodalomszociológiai, művelődés- és eszmetörténeti vonulatába illeszkedik. Ebben is megragadhatók az életmű fő jellemzői, a nagyfokú következetesség, a sokoldalúság és a széles körű anyags ismeret. György fő forrása maga a könyvvállomány, ezen belül elsősorban a jezsuita könyvanyag, s ezt egészítette ki a levéltári források, valamint a rend- és helytörténeti irodalom adataival. Ennek az eddig jórészt kiaknázatlan forrásanyagának a rendszerezésével és feldolgozásával bemutatja a gyűjtemény életét, s felidéri azokat a művelődési törekvéseket, amelyek létrehozták és fenntartották.

A kötet a bibliotéka történetének megfelelően két, nagyjából azonos terjedelmű részre, a jezsuita (1579–1773) és a piarista (1776–1948) korszakra tagolódik, a fejezetek beosztása ugyancsak kronologikus rendet követ. A jezsuita korszakban külön fejezet tárgyalja a Báthory-egyetem könyvtárát, a kolosmonostori jezsuita könyvtárát és a kolozsvári jezsuita Akadémia könyvtárát, melyhez mintegy függelékként az ősnymtatványok, az RMK I–III. tételek és a kéziratok bemutatása kapcsolódik. A piarista korszakon belül az átmenet éveit után György önálló fejezetekben tekinti át a Királyi egyetemi könyvtárnak, Királyi, majd Római katolikus lyceumi könyvtárnak és végül Lyceum-könyvtárnak nevezett intézmény történetét.

A szorosabb értelemben vett irodalomtörténeti adatok a könyvtár törté-

netének első, jezsuita korszakáról szóló részben található, míg a második, piarista korszak bemutatására a könyvtári ügykezelés, a könyvtárrendezések, a gyarapodás és működés, a könyvtárosok, az állami illetékesség körüli viták és a különgyűjtemények részletes ismertetése nyomja rá a bélyegét. Alighanem a megírás körülményeivel magyarázható, hogy részletes jegyzetapparátus helyett csupán fejezetenként összesített forrás- és irodalomjegyzék található a mű végén. A névmutató ugyancsak hiányzik.

A Báthory-egyetem könyvtárára (1579–1603) vonatkozó megállapítások egyik része Jakó Klára közel ötszáz tételt tartalmazó rekonstrukciós kísérletének tükrében túlhaladottnak tekinthető, másik része elvégzett, illetőleg elvégzendő feladatokra utal. Így például Jakó kutatásai pontosították Györgynek azt a megfigyelését, amely szerint a kolozsvári református kollégium könyvtárában talált 1654-es szaklajstrom „valamilyik nyugat-európai jezsuita kollégium ide tévedt katalógusa lehet”. Ugyanakkor sem György, sem Jakó nem elemezte részletesen a menekülő kolozsvári jezsuiták Ötvös Andrásnál elhelyezett könyveinek 1606-os jegyzékét, amelynek másolata György szerint a gyulafehérvári püspöki levéltárban található. Az első könyvtárszervezők közül Szántó István, Antonio Possevino és Vásárhelyi Gergely emelkedik ki. A kolosmonostori időszakot (1604–1693) tárgyaló fejezet alapját az elsőrangú irodalom- és művelődéstörténeti forrásnak számító tulajdonosi és használói bejegyzések alkotják. György ismerteti a bejegyzések típusait, s néhányának a szövegét is közli. Az egykori tulajdonosok és könyvtárgyarapítók közül Kakas István, Kálnói Bornemissza János, Gyulafi Lestár, Zsámboky János, Szamosközy István, Kovacsóczy István, Valkai András, Pálffy Miklós, Kornis Zsigmond, Fabri-

cius István, Szenci Molnár Albert, Alvinczi Péter, Bethlen Miklós, Paskó Kristóf, Tótfalusi Kis Miklós, Apor Péter és id. Cserey Farkas neve említhető.

A jezsuita Akadémia könyvtártörténetének bemutatását jelentősen megnehezítette, hogy a szerzőnek nem állt rendelkezésére a korszak katalógusa, s csak az 1797. évi katalógus nyújtott támpontot. Ennek a több mint hatezer kötetes állománynak a részletes vizsgálata és a két katalógus összevetése további feladat. A könyvtár egykori gazdagságát önmagukban is mutatják az adatok, amelyek szerint az ősnymotatványok száma 1940-ben 95 volt, az

RMK I-III. körébe összesen 243 mű, köztük több unikum példány tartozott, míg a kéziratár mintegy ötszáz kötetet őrzött.

A könyvtár XIX-XX. századi történetének tanulságos fejezete az Aranka-féle Magyar Nyelvmívelő Társaság könyv- és kéziratárának hányatott sorsa, melynek visszaszerzése és rendezése ugyancsak György Lajos érdeme. A törzsanyagban szétszóródott Aranka-féle könyvtár rekonstrukciója György által ugyan lehetetlennek mondott, de egyszer talán mégis megoldható feladat.

Tüskés Gábor

BOROS ISTVÁN: A KALOCSAI FŐSZÉKESEGYHÁZI KÖNYVTÁR

Budapest, Kalocsai Főszékesegyházi Könyvtár, Balassi Kiadó, 1994. 76 l. + 16 t.

ISTVÁN BOROS: BIBLIOTHEK DES MÜNSTERS VON KALOCSA

Budapest, Bibliothek des Münsters von Kalocsa, Balassi Verlag, 1994. 76 l. + 16 t.

Winkler Pál (1932) és Kékesi János (kézirat, 1964) után Boros István a harmadik, aki monográfiát készített a Kalocsai Főszékesegyházi Könyvtár történetéről. Munkáját részlettanulmány (a kalocsai Arisztotelész-kódexről: MKsz 1994. 82–83.) németül megjelent ismertető (Mitteilungsblatt der Arbeitsgemeinschaft katholisch-theologischer Bibliotheken, Trier, 1993. 27–40.), legnagyobb mértékben pedig az a feltárás előzte meg, amelynek eredményeként 1989-ben Boros István munkájaként jelenhetett meg a könyvtár 1850 előtti kéziratainak katalógusa.

A kötet egyszerre kíván szólni a szakértő olvasóhoz és a népszerűsítés nemes feladatát vállalva a nagyközönséghez. Az utóbbi célkitűzés hozhatja magával, hogy a kiadvány nélkülözi a tudományos apparátust: nem közöl jegyzeteket, forráshivatkozásokat, jelzeteket. Az első részben a gyűjtemény történetét ismerteti a szerző a középkori káptalani könyvtártól és az érseki magánkönyvtáraktól Patachich érsek mű-

ködésén át egészen a legutóbbi évekig; előadása tömör, adatokban gazdag. A második rész a gyűjtemény fontosabb csoportjai (kéziratok, ősnymotatványok, antikvák és régi magyar nyomtatványok, 17–20. századi nyomtatványok, térképek és atlaszok, egyéb különgyűjtemények) szerint mutatja be az állományt, főként statisztikákat közölve és a fontosabb darabokat egyenként bemutatva.

A kalocsai könyvtár történetéről szóló korábbi részlettanulmányokat és az azokat hasznosító Csapodi-Tóth-Vértesy-féle könyvtártörténeti szintézis megállapításait több helyen hallgatólagosan kiigazítja a kötet. Eddig úgy tudtuk, hogy a Patachich által még váradi püspök korában gyűjtött könyvtár 15 000 kötetet számlált, Boros 7825 kötetet említ (32.). A korábbi tanulmányok érintették Pray György szerepét Patachich könyvtárának gyarapításában és katalogizálásában, Borosnak a könyvtár történetéről szóló szövegében Pray neve elő sem fordul. A kalo-